

UN MODEL POSSIBILISTA: EL TIROL DEL SUD

per Artur QUINTANA

Professor del Seminari de Romàniques de la Universitat de Heidelberg

4

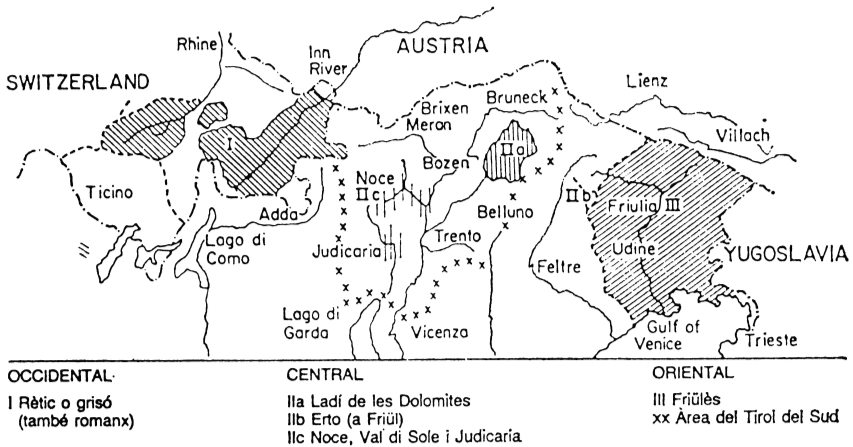
1. *El marc geogràfic i lingüístic*

Amb el nom de Tirol del Sud és conegut el territori que oficialment es denomina Província Autònoma de Bozen. El nom de Tirol del Sud —en alemany *Südtirol*— va sorgir des que l'any 1919 les valls tiroleses situades a la vessant sud dels Alps foren segregades de la resta del Tirol, a Àustria, i afegides a Itàlia. El nom de Tirol del Sud se situa en la tradició toponímica, prou coneguda, de nacions migpartides —pensem en les diferents Corees, Alemanyes, etc. El Tirol del Sud té una extensió de 7.400 km² i una població (cens de 1981) de 430.568 habitants.¹

D'aquests, dues terceres parts són de llengua alemanya. La resta, llevat d'uns 17.000 ladins de llengua retoromànica, són de llengua italiana. La població italiana predomina als centres industrials, especialment a la capital, Bozen, on són les 3/4 parts i a Leifers i Meran on són les 2/3 parts i la meitat respectivament. La població alemanya és majoritària a la ruralia i té també nuclis importants a les ciutats grans o és fins i tot majoritària a les ciutats petites i mitjanes. Els ladins estan concentrats en dues valls (Val Badia i Val Gherdeina), on són majoritaris.

A la vida de cada dia els alemanys només fan servir el dialecte local, que difereix bastant de la koiné escrita alemanya; els italians, al contrari, parlen una llengua que coincideix pràcticament amb la koiné literària italiana. Els ladins parlen només la variant retoromànica de cada vall i aquesta és, ara per ara, l'única forma escrita de què disposen. L'alemany i l'italià és parlat per molts milions de persones en territoris fronterers amb el Tirol del Sud, on són llengües oficials amb una cultura plenament normalitzada. Fora del Tirol

1. *Autonome Provinz Bozen-Südtirol. Informationsschrift des Landtages und der Landesregierung.* Bozen. 34, 1983, ps. 5-17.

SUÏSSA I ITÀLIA. Regions de llengua reto-romànica.
 Extret de BILLIGMEIER, Robert Henry: *A Crisis in Swiss Pluralism*.

del Sud el retoromànic es parla també a Suïssa (unes 50.000 persones) i a les zones frontereres amb el Tirol de les províncies de Trento i Belluno (unes 10.000 persones) i al Friaul (mig milió aproximadament). Només a Suïssa el retoromànic és llengua oficial, encara que amb moltes limitacions, i hi disposa d'un aparell cultural —ràdio, televisió, sector educatiu i editorial...— més aviat migrat.

Els ladins solen ésser trilingües (retoromànic, alemany i italià), els alemanys bilingües (alemany i italià) i els italians monolingües (en general no saben alemany ni retoromànic). D'una enquesta feta entre 404 italians a la ciutat de Bozen el 1975-76 es desprèn que només el 3 % domina bé l'alemany i d'un 10 a un 30 % «se les apanya» («*damit zurechtkommen*») en relació amb aquesta llengua. La resta no en sap.²

2. La situació fins al 1945

L'annexió per Itàlia dels territoris cisalpins del Tirol es va fer sense tenir mai en compte el dret a l'autodeterminació dels tirolesos. Itàlia, que el 1915 havia entrat en guerra a favor dels aliats, reclamava, com a nació vencedora d'Àustria, no solament els territoris de llengua italiana d'aquest país, sinó també l'anomenada frontera natural fins a la carena dels Alps, que incloïa una part considerable del Tirol, territori austríac de llengua alemanya. Aquestes pretensions d'Itàlia anaven en contra dels criteris ètnics que preconitzaven

2. Antony EVELYN ALCOCK: *Geschichte der Südtirolfrage*. Wien 1982, p. 51. Aquesta obra és una excel·lent introducció a la qüestió tirolesa. Té una bona bibliografia i una important selecció dels textos legals.

els americans a l'hora d'establir les noves fronteres europees després de la primera guerra mundial. Davant dels americans Itàlia va fer veure que al Tirol cisalpí hi vivia una població mixta italo-alemanya, quan realment la població estava composta només de tirolesos de llengua alemanya i retoromànica, els ladins de Val Badia i Gherdeïna, però no pas d'italians. Els americans, malgrat que no ignoraven la realitat dels fets, van acceptar les pseudo-argumentacions italianes i pel tractat de Saint Germain del 1919 van donar la raó a Itàlia i tot el Tirol del Sud.

D'un dia a l'altre els tirolesos es van trobar que no solament s'havien de canviar el passaport —d'austríac a italià— sinó que també s'havien d'anar acostumant a canviar de llengua i de la cultura que aquesta implicava. De moment el govern va establir que a l'escola hi hauria ensenyament alemany i italià per als ciutadans de llengua alemanya, i només d'italià per als de llengua italiana. Aquesta relativa tolerància s'acabà aviat. El 1923, sota el govern de Mussolini, amb el seu nacionalisme exaltat lligat a la llengua italiana, la situació es degradà rapidíssimament. S'implantaren tota una sèrie de mesures d'italianització i fins al 1930 l'estat havia aconseguit: a) que l'ensenyament a l'escola fos exclusivament en italià, b) que s'expulsés a tots els funcionaris que no dominaven l'italià, i que fossin substituïts per d'altres que no sabien l'alemany, c) la total italianització de la toponímia a tots els nivells i en part també la dels noms de fonts i de llinatge, d) la industrialització forçada dels grans centres urbans amb la consegüent arribada massiva d'italians que no sabien alemany, i e) tot això anava acompanyat al camp, en part, amb l'ocupació amb pagesos de llengua italiana de terres que s'havien expropiat a pagesos de llengua alemanya. Com que malgrat totes aqueixes mesures els tirolesos no renunciaven a llur identitat alemanya, el govern italià, d'acord amb el d'Alemanya —des del juny de 1939 Alemanya s'havia annexat Àustria—, obligà els tirolesos a decidir-se entre quedar-se al Tirol, però renunciant a la identitat alemanya, o emigrar cap a Alemanya. El 86 % optaren per no renunciar a llur identitat, és a dir per anarse'n cap a Alemanya: unes 213.000 persones. D'aquestes només unes 75.000 abandonaren realment el país, la resta no ho va poder fer a causa de la situació bèl·lica, cada vegada més difícil, tant per a Itàlia com per a Alemanya, a partir de 1941.

Acabada la segona guerra mundial tant Itàlia com Àustria van tornar a reclamar el Tirol del Sud. Itàlia perquè el posseïa des del 1919 i Àustria perquè l'annexió per part d'Itàlia s'havia fet sense tenir en compte el dret a l'autodeterminació del poble tirolès. La conferència dels ministres d'afers exteriors dels aliats del maig de 1946 a París va decidir que el Tirol del Sud fruiria d'una autonomia i que romandria a Itàlia.

3. *El tractat Gruber-De Gasperi i l'Estatut d'Autonomia de 1948.*

3.1. El tractat Gruber-De Gasperi

Àustria tanmateix no va romandre inactiva i el 5 de setembre de 1946, després de llargues i difícils negociacions, va aconseguir de firmar un tractat

amb Itàlia, l'anomenat tractat Gruber-De Gasperi, segons els noms dels ministres d'afers estrangers d'Àustria i Itàlia, i que ha estat la font de tota l'activitat estatutària posterior. Amb aquest tractat, que fou inclòs en el tractat de pau amb Itàlia per part dels aliats del 10 de febrer de 1947, s'internacionalitzà la qüestió del Tirol del Sud. Àustria, d'una manera o altra, seguia vetllant pels drets dels tirolesos i ja veurem més endavant que va saber intervenir quan calia.

El tractat Gruber-De Gasperi atorga a la població de llengua alemanya del Tirol del Sud els mateixos drets que als de llengua italiana i parla especialment de protecció de les característiques ètniques dels alemanys, especificant-ne uns quants punts: escola en alemany, el dret de recuperar els noms de llinatge que havien estat italianitzats en el passat; igualtat de drets amb la resta de la població italiana per accedir als càrrecs de l'estat i distribució equitativa d'aquests càrrecs entre els dos grups ètnics. Es concedeix també una autonomia a la província, sense especificar-ne de moment, però, el contingut. S'estableix la possibilitat de recuperació de la nacionalitat italiana per als qui sota les amenaces del feixisme van optar per Alemanya. Finalment es facilita l'entrada i sortida de persones i béns entre Itàlia i Àustria i es conclou un acord mutu per a reconèixer una sèrie de títols d'estudis i diplomes universitaris entre aqueixes dues nacions. S'indica finalment que s'elaborarà l'estatut d'autonomia anunciat.

3.2. L'estatut del 1948

A partir del tractat Gruber-De Gasperi s'elaborà un estatut que entrà en vigor el 1948. Aquest estatut, però, naixia tort des d'un principi, car la major part de les competències no passaren pas al Tirol del Sud, sinó a la regió de Trentino-Alto Adige, de la qual aquell formava part i on la població de llengua italiana tenia la majoria assegurada. El resultat fou que una gran part de les iniciatives dels tirolesos eren tallades per l'administració regional, sovint secundada pel tribunal de garanties constitucionals.³ L'autonomia esdevenia inoperant. Davant d'això els tirolesos, decebuts, animaren un moviment de resistència que arribà a la lluita armada. Àustria pel seu cantó denuncià el 1960 davant les Nacions Unides l'incompliment per part d'Itàlia del tractat Gruber-De Gasperi. Malgrat tot calgué esperar fins al 1969 per arribar a una entesa entre totes les parts interessades Itàlia, Àustria i els tirolesos, agrupats massivament en el Partit Popular del Tirol, el SVP (sigles del seu nom en alemany: *Südtiroler Volkspartei*), partit nacionalista de tendències en general conservadores.

4. L'estatut reformat del 1972

L'estatut del 1948 no fou derogat però s'hi introduïren tot un plegat de canvis i precisions, l'anomenat «paquet» —*Paket* en alemany— que en

3. Vegeu Antony EVELYN ALCOCK, *op. cit.*, ps. 12-16.

feien una cosa nova. El més important era que la província del Tirol del Sud passava a tenir moltes de les competències que abans havien estat pròpies de la regió o de l'estat. I sobre la base d'aquest estatut renovat s'estructura l'actual autonomia del Tirol del Sud, en vigència des del 31 d'agost de 1972 i que passo ara a descriure en els punts que fan referència a la qüestió de la llengua.

4.1. La qüestió lingüística a l'estatut reformat del 1972: qüestions generals.

Abans de seguir haig d'advertir que la constitució italiana fa una referència molt general a la qüestió de la llengua en declarar que tots els ciutadans són iguals i que no es podran establir diferències entre ells, tampoc per la llengua (§ 3). Més endavant declara que «La República protegeix amb disposicions especials les minories lingüístiques» (§ 6), declaració de principis que tant es pot omplir de contingut, com s'està fent ara al Tirol del Sud, o deixar-l'en buida com s'havia fet durant tant de temps. Són articles, és clar, que l'estatut tirolès també recull a la seva declaració de principis (§ 2).

Entre els punts que passen a ésser competència de la província i que afecten directament la qüestió lingüística hi ha els següents: la toponímia (§ 8.2), la protecció dels valors culturals ètnics (§ 8.3), les institucions culturals (biblioteques, museus, ràdio —però no pas l'establiment de noves emissores, § 8.4), les comunicacions (§ 8.18) entre les quals caldria incloure, si més no en part, la ràdio i la televisió, que figuren, però, entre les institucions d'ordre cultural (veg. abans § 8.4), els parvularis o educació preescolar (els *kinder-gärten*, § 8.26), l'ensenyament a tots els nivells (§ 8.27, § 8.29 i § 9.2), llevat de l'universitari, que no existeix al Tirol del Sud i que si mai s'hi hagués d'instaurar caldria abans que s'escoltés el parer de la província i de la regió (§ 19), i finalment les institucions de lleure (§ 9.11).

La qüestió lingüística afecta també el 83,7 % dels càrrecs estatals, concretament 28.886 càrrecs d'un total de 34.500 (el 1980). Els 5.614 càrrecs estatals independents de la qüestió lingüística són bàsicament la policia i alts càrrecs del ministeri de l'interior i de la defensa. Segons l'estatut cal que aquests càrrecs es reparteixen equitativament entre els diferents grups ètnics de la província —alemany, ladí, italià— d'acord amb llurs percentatges. Aquests percentatges es basen en les declaracions que cada ciutadà —en principi— ha de fer de pertinença a un grup ètnic determinat a cada cens de població (§ 89).

Atesa la gran importància de la qüestió lingüística l'estatut no s'està pas d'explicitar-ne l'estructuració amb molt de detall. Hi dedica un capítol sencer, l'onze (§ 99-102), que s'inicia amb una frase que delata l'ambigüitat de tota la situació: «La llengua alemanya està equiparada a la regió a la llengua italiana la qual és la llengua oficial de l'estat» (§ 99). Als decrets-llei, en tot cas, si mai es produeix una dificultat d'interpretació textual, només és vàlid el text italià (§ 99). S'indica que els ciutadans de llengua alemanya de la província de Bozen (Tirol del Sud) tenen el dret d'usar llur llengua per a qualsevol tracte amb els òrgans de l'administració amb seu a la província o amb les empreses concessionàries que hi prestin servei. Aquests òrgans i empreses

han de fer servir en la comunicació oral i escrita la llengua en què hom se'ls adreci i, si són ells els qui inicien la comunicació, cal aleshores que ho facin en la llengua a què se suposa que pertany el ciutadà a qui es dirigeixen (§ 100).⁴ A les sessions dels organismes col·legials de la regió, així com a tots els de la província de Bozen i de les corporacions locals es pot usar l'italià o l'alemany (§ 100). És possible l'ús per part de l'administració d'una sola de les dues llengües en qüestió, amb la sola excepció de les institucions militars, on només s'admet la italiana, i en altres casos en què hom ho cregui escaient, i que es determinaran per noves disposicions (§ 100). L'administració ha de fer servir la toponímia alemanya en adreçar-se als ciutadans d'aqueixa llengua (§ 101). Quant a la població de llengua retoromànica, que l'estatut anomena ladina, es declara que té el dret al foment de la pròpia cultura, premsa i lleure, així com també al manteniment de la toponímia pròpia. Als ajuntaments on es parla retoromànic es garanteix l'ensenyament de la llengua i la cultura ladines (§ 102).

En la qüestió de l'ensenyament i de la distribució dels càrrecs del sector estatal l'estatut és molt minuciós atesa la sensibilitat de la població per aquest àmbit. S'especifica que al parvulari (*kindergarten*) així com també a l'escola primària i secundària l'ensenyament es farà en la llengua materna dels alumnes —en realitat la que triïn els pares—, és a dir, s'especifica que serà en italià o en alemany per personal per al qual aquesta llengua sigui també la materna (§ 19). A l'escola primària, a partir de la segona o tercera classe, i a la secundària, l'ensenyament de la segona llengua (o sia: alemany per als italians i italià per als alemanys) és obligatori i cal que ho ensenyi personal que té com a llengua materna la llengua que ensenya. Quant a la llengua retoromànica, es farà servir al parvulari i al primer i segons curs de l'escola primària dels territoris on aquella llengua és parlada. A partir del tercer curs de l'escola primària l'ensenyament es farà en alemany i en italià, amb un nombre sensiblement igual d'hores lectives. El retoromànic es manté com una assignatura més de llengua.

En relació amb la distribució dels càrrecs estatals d'acord amb els percentatges ètnics l'estatut garanteix al personal la permanència a la província, tret dels casos en què les exigències del servei facin necessari el trasllat a fora del territori provincial, però en tot cas per als ciutadans de llengua alemanya el nombre de trasllats de personal a fora de la província no podrà excedir el 10 % del total de càrrecs que aquest grup ètnic ocupa (§ 89). Aquest punt és interessant perquè hom hi podria veure una desigualtat entre ciutadans de llengua alemanya i de llengua italiana. El legislador ha entès que aquesta mesura és necessària per a protegir la minoria i que només així es pot establir una veritable igualtat de drets entre els diferents grups ètnics. Es tracta de l'aplicació d'aquell principi jurídic que diu que tan injusta és

4. Un criteri important és el nom de fonts: qui es diu Giovanni té moltes possibilitats de rebre la comunicació en italià, mentre que un Hans o Johann la rebrà més fàcilment en alemany.

l'aplicació d'una legislació diferent a situacions idèntiques, com l'aplicació d'una mateixa legislació a situacions diferents.

Finalment l'estatut indica que el govern provincial podrà destinar un fons econòmic addicional als ajuntament perquè aquests puguin dur a la pràctica com cal les exigències del bilingüisme (§ 81). Entre les mesures del «paquet» decretades després de la promulgació de l'estatut, contingudes a la llei 118 de l'onze de març de 1972, cal indicar que no es cobren drets de duana per a les pel·lícules en llengua alemanya que es projectin al Tírol del Sud (§ 5) i que per a ésser secretari d'ajuntament a la província cal saber alemany i italià, i a les valls ladines també retoromànic (§ 22). Vegem ara, amb alguns exemples, com funciona tot plegat en la pràctica, és a dir allò que els alemanys anomenen —no sense un cert escepticisme— la «realitat constitucional» (*Verfassungswirklichkeit*), en oposició a la constitució textual. Parlaré de l'escola i de la proporcionalitat ètnica, el *Proporz*, on el joc de llengua i dret té més incidència.

4.2. L'ensenyament

Al Tírol del Sud el sistema escolar en la qüestió lingüística és molt diferent segons que es tracti dels territoris de llengua alemanya o de llengua retoromànica. Als primers trobem un sistema d'escoles —bàsicament monolingüe— separades segons la llengua, que pot ésser alemanya o italiana. A les valls ladines hi ha una escola única trilingüe: retoromànica, alemanya i italiana.

Observem-ne ara els detalls. Als territoris de llengua alemanya el parvulari és absolutament monolingüe italià o alemany i el mestre ha de tenir com a llengua materna la llengua que ensenya, com ja he indicat. Tots els intents per part especialment pels ciutadans de llengua italiana per crear un parvulari bilingüe han estat sempre rebutjats. Els pares són els qui decideixen a quin parvulari aniran els fills. Poden, certament, inscriure els fills en un parvulari de llengua diferent a la que ells parlen a casa, i això passa prou darrerament entre les famílies de llengua italiana que envien els infants al parvulari alemany, perquè volen que els fills tinguin un bon coneixement d'aqueixa llengua que, d'ençà de l'estatut de 1972, torna a ésser important per a obrir-se pas a la vida. Això, és clar, crea problemes considerables, ja que la presència de molts infants de llengua italiana en un parvulari alemany altera el suposat monolingüisme d'aquest (el mateix passa —*mutatis mutandis*— a l'escola).

A l'escola primària l'ensenyament es fa al primer curs només en una llengua: en alemany si l'escola és alemanya, en italià si l'escola és italiana. Els mestres han de tenir com a llengua materna la llengua que ensenyen. A partir del segon curs de l'escola primària és obligatori l'ensenyament de l'altra llengua, però només de la llengua, i per un mestre que la té com a materna. Aquest ensenyament es manté fins al final del procés escolar. No es possible doncs d'ensenyar unes assignatures en una llengua i unes altres en l'altra, sinó que tot el procés educatiu és monolingüe, tret de la classe d'italià a l'escola alemanya i la d'alemany a l'escola italiana.

A l'escola a les valls ladines la situació és tota una altra. Els pares no

poden triar a quina escola enviaran els fills perquè només n'hi ha una: l'anomenada escola ladina.

Al parvulari l'ensenyament es fa en retoromànic, però, si cal, el mestre, que té el retoromànic com a llengua materna, però que ha de saber també alemany i italià, pot fer servir, també, i realment ho fa, l'alemany i l'italià a classe. La situació es manté al primer i segon curs de l'escola primària. Els infants se solen dividir en dos grups: un de retoromànic-alemany i un altre de retoromànic-italià, segons que prèviament coneguïn més bé l'una o l'altra llengua. A la classe se sovinteja l'ús de les dues llengües per part del mestre (retoromànic i alemany o retoromànic i italià). A partir del tercer curs de l'escola primària la meitat de les hores lectives es fan en alemany i l'altra en italià. En aquesta llengua es fa la geografia, el dibuix, el llatí i els treballs manuals, en aquella les matemàtiques, les ciències, l'esport i la història. Es fa, a més, una classe de retoromànic en aquesta llengua fins al final de l'ensenyament, i el retoromànic, es pot fer servir com a llengua de treball a qual-sevol classe, al costat de l'alemany o de l'italià, si el mestre ho creu convenient, però amb tendència a prescindir-ne als cursos més avançats.

En uns tests per a comparar els resultats assolits pels diferents tipus d'escola al Tirol del Sud s'obtingueren les dades següents:

	escola alemanya	escola italiana	escola ladina	total
test de llengua materna	6.44	7.21	6.25	6.61
test de la segona llengua	35.9	31.8	38.2	35.0
test de matemàtiques	7.14	8.74	7.06	7.52

Els resultats demostren en bastants aspectes el que de fet ja se sabia: que els alemanys dominen menys bé la pròpia llengua escrita —perquè no la parlen a la vida de cada dia— que no pas els italians que si parlen, o poc hi falta, la llengua literària. Que els italians no dominen gaire la segona llengua era també d'esperar atès el desinterès dels italians per l'alemany fins fa ben poc. El que potser sí que resulta sorprenent són els resultats dels ladins, amb relació amb la segona llengua (que poden triar entre alemany o italià), ja que malgrat que han d'aprendre no una sinó dues segones llengües, la dominen més bé que els dos altres grups. De tota manera aqueixes dades presentades així, sense gaire context, només poden tenir un valor idicatiu. Caldria en tot cas de fer-ne un estudi aprofundit.⁵

5. Per exemple, els millors resultats dels ladins en el test de la segona llengua poden obeir a un bilingüisme ambiental més intens entre aquest grup que no pas en els altres, amb la presència, a més, d'un cert nombre d'alumnes que tenen l'alemany o l'italià com a llengua materna, per altra part aquests alumnes poden influir en els resultats inferiors dels ladins en relació amb la llengua materna. Els millors resultats dels italians al test de matemàtiques pot estar determinat pel desnivell cultural que hi sol haver entre la pobla-

4.3. La proporcionalitat ètnica en la distribució dels càrrecs estatals

Un dels punts més debatuts del *Paket* fou el de la distribució dels càrrecs estatals segons les diferents ètnies de la província, l'anomenat *Proporz*. Abans del 1945 l'accés als càrrecs de l'estat estava pràcticament vedat als tirolesos. Després del 1945 hi podien accedir però en competència amb tota la resta de la població italiana (on els tirolesos constitueixen només el 0,5 % i sense cap garantia de poder treballar al Tirol. En la pràctica això significava que el funcionariat continuava essent majoritàriament de llengua italiana i que desconeixia la llengua del país on vivia, i això que ja des del 1959 s'exigia, un examen de bilingüisme alemany-italià per accedir a l'administració provincial i que el govern central donava primes de bilingüisme (de 18.000 a 30.000 lires mensual) entre els seus funcionaris des del 1961. Ja hem vists que l'article § 89 de l'estatut reformat del 1972 estableix que els càrrecs estatals es distribuïran proporcionalment d'acord amb la declaració ètnica feta pels ciutadans en el darrer cens (actualment el de 1981). Hom té certament la possibilitat de declarar que no pertany a cap grup ètnic o que pertany a un de diferent dels tres grups ètnics reconeguts per a la província: italià, ladí o alemany. Ara per ara qui declara que no pertany a cap grup ètnic no pot optar a cap càrrec estatal sotmès a la proporcionalitat ètnica ni tampoc no pot exercir cap càrrec polític, car la distribució de càrrecs als ajuntaments i a l'administració provincial depèn dels resultats ètnics de les eleccions municipals i provincials corresponents, i aquest ve determinat per l'ètnia del candidat elegit. Per altra part a cada cens hom pot canviar de grup ètnic fent només una declaració. Com que en el cas dels menors la declaració la fa el representant legal (normalment els pares o tutors i, si no es posen d'acord, el tribunal), resulta que aquests en arribar a la majoria d'edat s'han d'esperar al proper cens poder canviar de grup ètnic, si així ho desitgen. Per evitar aquesta espera —que pot durar fins a vuit anys— es demana que en arribar a la majoria d'edat la persona pugui decidir sobre la seva adscripció o un o altre grup ètnic.

Ja hem vist que dels 34.500 càrrecs estatals a la província només 28.886 (= 83,7 %) estaven sotmesos a la proporcionalitat ètnica i que en quedaven fora uns 5.600, bàsicament policies.

La distribució d'aquests càrrecs es fa d'acord amb les dades del darrer cens on cada ciutadà ha declarat la seva adscripció a un determinat grup ètnic. Ara bé, això només és així per als càrrecs que depenen del govern central. En en cas dels que depenen de la província o dels municipis es tenen en compte els resultats de les eleccions provincials i municipals respectivament; la proporcionalitat es basa en l'ètnia de les persones elegides. Aquest criteri al començament anava bé, perquè pel SVP només s'hi presentaven candidats d'ètnia alemanya o ladina, mentre que per als partits d'àmbit nacional només ho feien candidats d'ètnia italiana. Darrerament s'han donat casos de candidats d'ètnia alemanya que han sortit elegits per partits d'àmbit nacional, amb

ció rural (alemanys i ladins especialment) i urbana (on els italians són majoritaris). Les dades dels tests estan tretes de Kurt EGGER: *Zweisprachigkeit in Südtirol*. Bozen, 1977, p. 138.

la qual cosa la proporcionalitat ètnica alemanya ha estat superior a la que li correspondria segons el cens. Finalment la distribució del 3.660 càrrecs de funcionaris als hospitals es fa d'acord amb l'ètnia dels pacients.

La llei (§ 46 del decret 752) disposa que la proporcionalitat ètnica s'ha d'assolir al cap de trenta anys després de la promulgació de la llei mateixa, és a dir l'any 2002. Això vol dir que atès l'antic predomini dels italians entre el funcionariat cal reduir-ne el nombre d'italians i augmentar-ne el de ladins i alemanys «desproporcionadament» durant un cert temps, en el benentès que la reducció del personal d'ètnia italiana només es pot aconseguir cobrint els càrrecs vacants amb personal ladí i alemany. Passa a vegades que hom s'estima més de deixar un càrrec vacant que no pas de cobrir-lo amb algú de l'ètnia a la qual no «correspon».

Per poder-se presentar a les oposicions a un càrrec de l'estat i per treballar a l'administració, encara que només sigui de temporer, cal tenir un certificat de bilingüisme i per a obtenir-lo s'ha de passar un examen de més o menys dificultat segons la categoria del càrrec. Pels càrrecs inferiors cal dominar uns 700 mots i ésser capaç de traduir de viva veu un text corresponent i mantenir unas converses en cada llengua (alemany i italià); per als càrrecs mitjans cal dominar uns 1.200 mots i per als alts uns 2.000 i en tots dos casos s'ha de traduir per escrit un text de 150 a 200 mots a cada llengua amb ajut d'un diccionari monolingüe (de la llengua a què es fa la traducció) i sotmetre's, finalment, a un examen oral. L'examen es pot repetir indefinidament. El govern provincial publica vocabularis amb els mots que corresponen als diferents nivells professionals. Si en ascendir hom passa a una categoria més alta dins de l'escalafó cal, naturalment, aprovar abans l'examen de bilingüisme corresponent. Per a facilitar la feina, el govern organitza cursos de llengua, a càrrec seu, per als funcionaris. L'examen és obligatori per a tothom, des del director fins al personal de neteja d'un hospital o als boscaters que treballen temporalment als servei dels ajuntaments o de la província. L'única excepció són els mestres d'escola, car aquests només ensenyen la pròpia llengua.

Els resultats d'aquests examen de llengua no són gaire bons per a cap de les ètnies implicades. En conjunt els ladins obtenen els millors resultats i els italians els pitjors. Al nivell elemental aproven gairebé la totalitat dels ladins (98,2 %) i dels alemanys (93,5 %) però només 3/4 dels italians (75,1 %). Els resultats pitjors són als nivells mitjans, on aproven poc més del 40 % dels alemanys i només un 25 % dels italians, els ladins aproven en més d'un 60 %. Al nivell superior els resultats són del 36,5 % per als italians, el 63 % per als alemanys i el 57,6 % per als ladins. S'observa que el domini de la llengua parlada és en general millor que el de l'escrita.⁶

6. Les dades corresponen a les dotze convocatòries que hi ha hagut fins al 1979. Estan tretes de Antony EVELYN ALCOCK, *op. cit.*, p. 89.

5. Conclusió

Si bé és cert que entre les minories europees sotmeses a règim d'autonomia només el Tirol del Sud fa bon paper, no cal oblidar que els drets dels tirolesos són més aviat escassos i per això llur insistència a rebutjar qualsevol tipus de bilingüisme massiu i incontrolat i a crear tants espais monolingües —o quasi— com sigui possible, i això encara que calgui escindir la població segons la llengua. Hom creu que només qui se senti íntimament lligat a la llengua —i per això cal viure en un ambient com més monolingüe millor— serà capaç de mantenir-la, i amb ella la cultura que comporta, en una situació minoritària com és la dels tirolesos a Itàlia. Hom és del parer que si arriba un moment en què el tirolès sigui veritablement bilingüe —és a dir que domini de manera semblant les dues llengües (alemany i italià) i s'hi senti també emocionalment lligat per un igual, a conseqüència, és clar, d'un bilingüisme precoç— els dies de la cultura i de la llengua alemanyes al Tirol del Sud seran comptats. Els espais monolingües són pocs, però importants: bàsicament l'escola i el parvulari, el monolingüisme dels quals és per això mateix tan aferri-sadament defensat. Amb prou esforç es va aconseguir una administració realment bilingüe, però al seu costat persisteix, per exemple, a les professions liberals el monolingüisme italià, o poc hi falta.

L'actual autonomia tirolesa només funciona gràcies a una mobilització i alerta permanent de la població, car pràcticament a cada cosa nova que sorgeix s'ha d'anar a trucar a la porta romana, al govern central. La inèrcia, no cal dir-ho, va sempre a favor del centralisme.